

Қоқыс қалдықтарын сұрыптау және жинаудағы дәстүрді қалыптастырудағы қадамдарды ұсынып отырмыз.

1. Егер адам қалдықтарды сұрыптап салмаса айыппұл салу және жауапқа тартылу керек. Біздің елімізде сұрыптау тәртібін бұзғандарға айыппұл салу қарастырылмаған, тек қоқысты қоғамдық жерге лақтырғандарға әкімшілік құқық бұзушылық бойынша айыппұл салынады.
2. Жасөспіріпдер арасында қоқыс жинап оны өткізгендерді қаржылық марапаттау қажет. Бұл жеткіншек ұрпақтың тазалық сақтауына бейімдей отырып, ынталандыру десек болады.
3. Қоқысты жинаған және сұрыптаған адам коммуналдық қызметтер төлемі бойынша және баспана алуға да жеңілдік беретін мүмкіндік болса, бұл да бір үлкен әсерін тигіздіреді.
4. Қоқыс жәшіктерінің беті жабылуын қадағалау керек, себебі ашық тұрған контейнердегі қоқыстар ұшып шашылып жатады.
5. Құстарға арналған «ұяшықтар» немесе арнайы ыдыстар дайындап, мүмкін болатын жерлерге іліп қойып, тамақ қалдықтарын сол арнайы ыдысқа салынса, тағам да обал болмай, құстарға пайдамыз тиген болар еді.
6. Осы бағытта арнайы бағдарлама қабылданса, болмаса жылды тазалық жылы деп белгіленсе көптеген шаралар ұйымдастырар еді.

«Нан қоқымын шашпаңдар, жерде жатса баспаңдар, Теріп алып қастерлеп, Торғайларға тастаңдар» деген өлең жолдарында айтқандай, нан қазақ үшін қастерлі ас. Сондықтан да нан қоқымын жалпы қоқысқа салмай, жеке құстарға арналған «арнайы құстарға арналған тақтайшаға» салсақ жақсы болар еді. Бұл құстарға арналған «ыдысты» қоқыс жәшіктерінің қасына және кейбір үлкен саябақтарға, алейларға орналастыру керек деп ойлаймыз.

Дүниежүзілік банктің мәліметтеріне сүйенсек, 2050 жылға қарай әлемдегі тұрмыстық қалдықтың көлемі 3,4 млрд тоннаға жетеді. Бұл келешекте Жер планетасының үлкен қоқыс полигонына айналатынын білдіреді және ғаламға туып тұрған үлкен проблема екенін айтпаса да түсінікті.

Біздер адамдар қазіргі шағымыз бен келер шағымызды ойлайтын болсақ тыныстайтын ауамыз бен табиғат ананың тазалығын бүгіннен бастап қолға алуымыз керек. Қоқыс қалдықтарды бейберекет лақтыру экологияға орасан зор кесірін тигізетінін халықтың санасына өсіп келе жатқан ұрпақтың бойына сіңіруіміз қажет.

Қоқыс қалдықтарын жинау және сұрыптау мәдениетін қалыптастырудағы қарапайым қадамдарды біліп оны жүзеге асырып, қоғам және табиғат алдындағы өз жауапкершілігімізді ұмытпай сақтап жүрейік дегіміз келеді.

Әдебиеттер:

1. Құттымұратұлы Қ. Оралдағы оралымсыздық . – Егемен Қазақстан, 2020. -4 тамыз
2. Кемелбаева А. Қоқысты сұрыптау қолға алынды. – abai.kz
3. <https://qazaly.kz/>

Жакиева А., Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының ЖОКББФ, 2 курс магистранты.

(Ғылыми жетекші - Қазақстан Республикасы ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы жалпы заң пәндері кафедрасының бастығы, философия докторы (PhD) Райбаев Д.К.)

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ ЖЕКЕ ӨМІРІН, ҚАДІР-ҚАСИЕТІН ЖӘНЕ ҚЫЗМЕТТІК БЕДЕЛІН ҚОРҒАУДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗІ

Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдары реформасының аса маңызды құрамдас бөлігі полиция мен қоғам арасында әріптестікке негізделген қарым-қатынастар моделін қалыптастыру болып табылады, оның негізінде қоғамдық сенім мен азаматтар тарапынан қолдау жатыр. Бұл жеке полиция қызметкерлерінің де, жалпы ІІО-ның да оң имиджін қалыптастыруға көп көңіл

бөлуді талап етеді. Осыған орай құқық қорғау органдары қызметінің тиімділігі қызметкерлердің өзінің жеке құқықтары қандай деңгейде қорғалғаны ерекше маңызға ие.

Жеке өмірді, қадір-қасиет пен беделді маңызды материалдық емес игіліктер ретінде қорғау халықаралық нормативтік актілердің ережелерімен және ұлттық заңнамамен кепілдендірілген, бұл осы игіліктерді қорғау идеясының әмбебап сипатын көрсетеді, ол адамның ар-намысына, қадір-қасиетіне және беделіне, сөз бостандығына, БАҚ мәртебесіне және жалған ақпарат таратудан келтірілген зиян үшін жауапкершілікті нормативтік бекіту арқылы жүзеге асырылады.

БҰҰ Бас Ассамблеясы 1948 жылы 10 желтоқсанда қабылдаған адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясына сәйкес, адамның абыройы мен қызметтік беделіне ешкім нұқсан келтірмеуі тиіс. Бұл ретте әрбір адамның заң тарапынан осындай араласудан немесе осындай қол сұғушылықтардан қорғауға құқығы бар (12-бап). Декларацияның 22-бабында әр адам халықаралық ынтымақтастық арқылы ұлттық құндылықтарын, экономикалық, әлеуметтік және мәдени салаларда жеке басының еркін дамуы үшін өзінің қадір-қасиетін қолдау үшін қажетті құқықтарды жүзеге асыру құқығы жарияланады.

Әр адам еркін өз ойын айталатындығы, жаза алатындығы, ақпарат жинай алатындығы бекітілген, тек заңда көзделген жағдайларда осы құқықтарын теріс пайдаланғаны үшін құқықтық жауапкершілікке и тартылуы мүмкін (11-бап). Осы ретте құқықтық реттеудің екі бағытын белгілеуге болады: құқықты іске асырудың кепілдіктері және оны жүзеге асырудың шектері.

1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы әр адамның сенім бостандығы мен олардың еркін білдіру құқығын бекітеді, оның ішінде өз сенімдерін еркін ұстану еркіндігі және ақпарат пен идеяларды кез-келген тәсілмен және мемлекеттік шекараларға қарамастан іздеу, алу және тарату еркіндігі бар (19-бап). Осыған сәйкес тәуелсіз, плюралистік және еркін баспасөзді құру, қолдау және ынталандыру әр елде демократияны дамыту және сақтау үшін және экономикалық даму үшін өте қажет деп танылды 87. Сонымен бірге, Декларацияның 29 - бабында, егер олар заңда басқалардың құқықтары мен бостандықтарын лайықты тану мен құрметтеуді қамтамасыз ету және демократиялық қоғамдағы моральдың, қоғамдық тәртіптің және жалпы әл-ауқаттың әділ талаптарын қанағаттандыру мақсатында белгіленген болса, онда бекітілген құқықтар мен бостандықтарды іске асыруда шектеулерге жол беру қамтылады. Бұл идея 1966 жылғы Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіде неғұрлым айқын тұжырымдалған. 19 -бабында, басқа адамдардың құқықтары мен беделін құрметтеу үшін заңда белгіленген кейбір шектеулермен ұштасуы мүмкін өз пікірін еркін білдіру құқығын іске асыру кезінде қойылатын ерекше міндеттер мен ерекше жауапкершілікті атап көрсетеді; мемлекеттік қауіпсіздікті, қоғамдық тәртіпті, халықтың денсаулығын немесе имандылығын қорғау қағидалары бекітіледі [1].

Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы таратылатын ақпарат үшін жауапкершілік мәселесін 1946 жылы көтерген болатын, ол ақпарат бостандығын Біріккен Ұлттар Ұйымы қорғауға арнаған бостандықтың барлық түрлерінің критерийі болып табылатын адамның негізгі құқығы ретінде тани отырып, өзінің «ақпарат бостандығы мен оның артықшылықтарын пайдаланатындардан, оларды теріс пайдаланбауды өзінің 59 (I) резолюциясында талап етеді. Оның негізгі қағидасы-объективті факторларды анықтап және теріс ниеті жоқ ақпарат таратуға ұмтылудың әр субъектінің моральдық міндеті екенін бекіту».

Бұл идеялар өңірлік құжаттарда одан әрі дамыды, олардың ішінде Қазақстан үшін ең маңыздысы 1950 жылғы Адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау туралы Еуропалық конвенция, Оның 10-бабында өз пікірін білдіру бостандығы құқығы өз пікірін ұстану еркіндігін және ақпарат пен идеяларды мемлекеттік органдар тарапынан қандай да бір араласусыз және мемлекеттік шекараларға қарамастан алу және тарату еркіндігін қамтитынын көрсетеді, бұл кино - және теле-радиохабар тарату ұйымдарын лицензиялауды жүзеге асыруға кедергі келтірмейді. Бірақ сонымен бірге «міндеттер мен жауапкершілікті жүктейтін осы бостандықтарды жүзеге асыру тәртіпсіздіктер мен қылмыстардың алдын алу, денсаулық пен адамгершілікті қорғау, беделді қорғау мақсатында Заңда көзделген және демократиялық қоғамда ұлттық қауіпсіздік, аумақтық тұтастық немесе қоғамдық тыныштық мүддесі үшін қажетті формальдылықтармен, шарттармен, шектеулермен немесе айыппұлдармен байланысты болуы мүмкін» деп мойындалады немесе басқа адамдардың құқықтарын, құпия түрде алынған ақпараттың жария етілуіне жол бермеу, немесе әділеттіліктің беделі мен бейтараптығын қамтамасыз ету»[2].

Бұқаралық ақпарат құралдарының жауапкершілігі туралы мәселе Еуропа Кенесі Парламенттік Ассамблеясының 1970 жылғы 23 қаңтардағы № 428 (1970) резолюциясымен бекітілген бұқаралық ақпарат құралдары және адам құқықтары туралы Декларацияда қабылданды.

Оның айтуынша, Баспасөз және басқа БАҚ өз функцияларын қоғам мен жеке азаматтар алдындағы жауапкершілік сезімімен орындауға міндетті. Бұл мәселенің шешімі көрінеді, атап айтқанда, журналистерге арналған кәсіби этика кодексін әзірлеуде, ол, басқалармен қатар, жеткілікті дәл және салмақты хабарламаларды тарату, дұрыс емес ақпаратты түзету, таратылатын ақпаратты нақты ажырату және оған түсініктемелер беру, жала жабу талаптарының таралуына жол бермеу, әділ сот ісін жүргізу құқығын құрметтеу сияқты мәселелерді қамтуы керек. 1950 жылғы Конвенцияның 6-бабы. Сонымен қатар, баспасөз органдарының өздері өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру мақсатында кәсіби емес мінез-құлық жағдайларын тергеуге және тіпті жолын кесуге өкілетті баспа кеңестерін құру ұсынылады»[3].

2004 жылғы 12 ақпанда Еуропа Кеңесінің Министрлер комитеті қабылдаған бұқаралық ақпарат құралдарындағы саяси пікірталас бостандығы туралы декларация, оның ережелері тек саяси қайраткерлерге ғана емес, сонымен қатар мемлекеттік лауазымдарды атқаратын немесе жергілікті, аймақтық, ұлттық немесе халықаралық мемлекеттік билік өкілеттіктерін жүзеге асыратын жеке тұлғаларға да қатысты екенін ескере отырып, өте қызықты деңгейінде. Соңғылары олардың ашықтықты қамтамасыз ету және оларды жауапкершілікпен орындау үшін қажет дәрежеде өз функцияларын қалай орындағаны және орындағаны туралы қоғамның, әсіресе бұқаралық ақпарат құралдары арқылы қоғамдық бақылауға және сынға ұшырайтындығын қабылдауы керек. Қазіргі еуропалық практика тұрғысынан аз қорғалған-бұл адамдардың жеке өмірі, сондықтан егер ішкі істер органдары қызметкерлері өздерінің жеке өмірінің кейбір аспектілеріне қоғамның назарын аударса, бұқаралық ақпарат құралдары бұл аспектілерді мұқият тексеруге құқылы. Бұл жағдайда сатираның еркіндігі ерекше атап өтіледі, ол әзіл-оспақты және сатиралық жанрдың қоғам фактілерге қатысты адастырмайтын дәрежеде асыра сілтеуге және тіпті арандатуға мүмкіндік беретіндігін мойындап, жол бермеуіміз керек[4].

Қалай болғанда да, құқық қорғау қызметкерлері өздерінің беделін және басқа да құқықтарын қорғауға басқа азаматтарға қарағанда ерекше көп механизмдерге ие болмауы керек және олардың қызметін объективті сынға алған БАҚ-на қарсы ішкі заңнамаға сәйкес қатаң санкциялар қолданылмауы керек. Лауазымды адамдардың өз функцияларын тиісінше орындауын қамтамасыз ету үшін, қызметкерлерінің жеке өмірін, қадір-қасиетін және қызметтік беделін қорғау қажет болған жағдайда ғана жол берілеуі тиіс деген ойдамыз. Тиісінше, олар жеке тұлғалардың құқықтары осындай бұзылған жағдайда БАҚ-тан құқықтық қорғау құралдарын пайдалана алуы керек. Жала жапқаны үшін өтемақы мен айыппұлдар (мысалға, басқа адамның жеке өмірінің ұятты шынайы мәліметтерін жария ету) және қаралау басқа адамдардың құқықтарының бұзылуына немесе беделіне келтірілген зиянға пропорционалды болуға тиіс; бұл ретте бұқаралық ақпарат құралдары ұсынған және мүдделі тұлғалар қабылдаған кез келген ықтимал тиімді және барабар ерікті өтемақы шаралары ескерілуге тиіс. БАҚ тарапынан жала жабу және қаралау, сол құқықтардың бұзылуының ауырлығына немесе басқа адамдардың беделіне келтірілген зиянға байланысты жазаның бұл түрі қажетті деңгейде тиімді және пропорционалды болмаса, бас бостандығынан айыруға әкелмеуі керек. Сондай-ақ, мемлекеттік органдардың атынан өкілдік ететін адамдар жеке тұлға ретінде қорғауды пайдалану құқығын шексіз сақтайды.

Әдебиет:

1. Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы (Декларация Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының резолюциясымен 1948 жылғы 10 желтоқсанда № 217 А (III) қабылданған) [Электрондық қор]. – Рұқсат режимі: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31593541 (кірген уақыты: 19.12.2022 ж.).
2. Европейская конвенция по правам человека измененная и дополненная Протоколами № 11 и № 14, вступившими в силу 1 июня 2010 г. Конвенция о защите прав человека и основных свобод г. Рим, 4.XI.1950 г. [Электрондық қор]. – Рұқсат режимі: <https://www.coe.int/ru/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols#> (кірген уақыты: 03.01.2023ж.).
3. Декларация о свободе политической дискуссии в СМИ (принята 12 февраля 2004 года на 872-м заседании Комитета Министров Совета Европы на уровне постоянных представителей) [Электрондық қор]. – Рұқсат режимі: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31620499 (кірген уақыты: 15.01.2023ж.).
4. Рихтер А. Г. Международные стандарты и зарубежная практика регулирования журналистики: Издание ЮНЕСКО. – М., 2011. 360 с.